

НАЦИОНАЛЕН ВОЕНЕН УНИВЕРСИТЕТ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ”
ФАКУЛТЕТ „ОБЩОВОЙСКОВИ”

5000 гр. Велико Търново, бул. „България” № 76

телефон: (062) 618 821; факс: (062) 618 849; e-mail: nvu@nvu.bg

СТАНОВИЩЕ

на дисертационния труд на

РОСИЦА МЛАДЕНОВА НЕДЕВА

на тема **„ВЛИЯНИЕ НА ВОЕННАТА СРЕДА И ЛИДЕРСКАТА
ПОДГОТОВКА ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ИНДИВИДУАЛНИЯ
РЕЗИЛИАНС НА ОБУЧАЕМИТЕ ВЪВ ВИСШЕ ВОЕННО УЧИЛИЩЕ ”**,

представен за придобиване на образователната и научна степен „доктор”,
професионално направление 3.2. “ Психология”,
по научна специалност „Военна психология”

РАЗРАБОТИЛ: полковник доц. д-р Невена Цветкова Атанасова – Кръстева,
факултет „Общовойскови“, НВУ „Васил Левски“

Доцент в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление 3.2. Психология, доктор по военна психология

Настоящото становище е изготвено въз основа на документи, постъпили след предварителното обсъждане на дисертационния труд в катедра „Мениджмънт и логистика“ при факултет „Навигационен“ на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“. Съставът на научното жури за откритата процедура по защита на дисертационния труд е назначено със Заповед на Ректора на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ № ПС-88/10.07.2019 г.

1. Информация за дисертанта.

Докторантът Росица Недева завършва бакалавърска и магистърска степен по специалността „Психология“ със специализация „Социална психология“ в периода 1997 – 2004 г. Завършва курсове по „Военна психология“, придобива и допълнителна квалификация в областта на измерването на екипните процеси във военните формирования, практическото приложение на психодиагностичните оценки, адаптационните процеси във военна среда, основи на психологичната работа и др.

Докторантът се обучава във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ по докторска програма „Военна психология“ към катедра „Мениджмънт и логистика“. Ръководи занятията по учебните дисциплини „Психофизиологични изследвания“ и „Тренинги по лидерство“.

Росица Недева започва професионалното си развитие като психолог в средно училище, а от 2004 г. навлиза като психолог във военната среда и натрупва опит като помощник-началник по военна психология и психо профилактика във ВВМУ „Н.Й.Вапцаров“ и специалист по мотивацията на личния състав на висшето училище.

Дългогодишният опит на докторанта като психолог във военното формирование, добрата му теоретична подготовка е много добра основа за разработка на настоящия дисертационен труд. Има участия в научни конференции, форуми и проекти, свързани с различни научни проблеми.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд.

Докторантът е представил за становище дисертационен труд в обем от 170 страници, автореферат от 42 страници, както и списък на авторските публикации по темата на дисертационния труд – 6 бр. статии от участия в български и чужди конференции и научни форуми.

Списъкът на използваните библиографски източници обхваща 214 заглавия, от които 25 научна и специализирана литература на български език, 161 заглавия на английски език и 28 източника на руски език. В основната част на дисертационния труд са включени 18 таблици и 21 фигури. В структурно отношение дисертацията включва увод, три глави, заключение, библиография и приложения.

3. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем.

Актуалността на разработения в дисертационния труд проблем относно влиянието на военната среда, военното обучение и лидерската подготовка върху резилианса на курсантите, обучаващи се във Висше военно училище, е безспорна както в научно, така и в научно-приложно отношение.

Армията като специфична система, характера на своеобразните ѝ задачи, особената ѝ материално-техническа основа, строго определената ѝ организационна структура и управление качествено отличават военната социална среда от всички останали сфери на обществото. Познаването и изучаването на специфичните проявления на военната среда, тяхното отчитане в процеса на целенасоченото въздействие върху военнослужещите ще допринесе както за обективното им оценяване, така и за умението за управление на въздействието върху успешното формиране на психическата им устойчивост към разнообразните въздействия както във военноучебната среда във ВВУ, така и процеса на бъдещата им професионална реализация като офицери и лидери във военните формирования.

Проучване на проявите на психическа устойчивост (резилианс) от страна на членовете на всяка организация е от особено важно значение за нейното ефективно развитие. Изучаването на въздействията на военната среда върху личностните характеристики на обучаемите и тяхното състояние на резилианс е необходимо, за да се постигне базисно разбиране за това, което се случва във военната организация, а също и за търсене на работещи модели за нейното ръководене и усъвършенстване.

Трябва да се подчертае, че темата за изследване на връзката между социалнопсихологическите характеристики на военно-образователната среда с нивото на резилианс, както и извеждане на водещите личностни характеристики на бъдещите офицери в зависимост от достигнатото ниво на устойчивост, е изключително навременна в съвременната динамична среда за сигурност от една страна, а от друга – необходима и полезна във връзка с обекта на изследване на дисертацията – млади хора над 18 години – представители на съвременното интернет – поколение с променени ценностни и мотивационни потребности.

Както правилно подчертава авторът на дисертационното изследване, повече данни в психологическата литература, свързани с устойчивостта като процес и/или резултат, са насочени към деца и юноши, а формирането на резилианс при зрелите личности – членове на различни организации, са застъпени много по-слабо в научните търсения и публикации.

Още повече, че във военна среда, в която първостепенна задача е грижата за физическото и психично здраве на военнослужещите, е заложен процесът на военно обучение и психологична подготовка, целяща формирането на устойчивостта като стабилно качество на поведение и лидерска практика на всеки курсант и бъдещ офицер. В тази връзка новите и актуални изследвания на докторанта допринасят за съвременното и задълбочено познаване на състоянието на проблема в конкретната организационна среда във ВВУ, едновременно с предложените конкретни подходи за неговото практическо изясняване и полезност на резултатите.

1. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд.

Анализът на съдържанието на дисертационния труд показва, че докторантът има задълбочени познания относно състоянието на разработвания научен и научно-приложен проблем. В теоретичен аспект много добре са описани различни постановки и теории за същността и развитието на резилианса като са предложени и авторските разсъждения върху резилианса като устойчива личностна черта или позитивен процес, който подлежи на развитие и промяна.

В първа глава са анализирани и компонентите на индивидуалната устойчивост, в изложението логично са включени видовете резилианс, характеризирани са психологичните методики за изследване на резилианса и е предложен профил на високорезилиантната (устойчива) личност. В резултат на направения теоретичен анализ на редица теории и изследвания, докторантът заключава, че „резилиансът като понятие е по-обхванат от понятието „устойчивост“, т.е. понятието „резилианс“ обединява личностната устойчивост, способността за бързо възстановяване и отчита възможността за подкрепа от средата.“

Във втора глава е представена постановката на емпиричното изследване, посочени са целта, организационните и научно-изследователски задачи, хипотезите и модела на емпиричното изследване. Подробно са описани изследваните целеви групи, процедурата при изследването и групирането на респондентите от съвкупността.

Коректно е описан методологичният инструментариум на изследването. Арсеналът от изследователски методи е изключително богат и разнообразен: въпросник State Trait Resilience Inventory (STRI-33), метод за оценка на локализацията на контрола, метод за оценка на оптимизъм и негативни очаквания, метод за оценка на социалната среда, метод за измерване на адаптацията на индивида към средата, въпросник за възприет стрес .

Изброените по-горе тестови методики кореспондират с посочените в теоретичните глави основания за емпирично изследване и в този смисъл са явяват надеждни и дават възможност на автора да анализира разнообразни и интересни данни във връзка с изучавания проблем. Едновременно с това прилагането на разнообразни статистически методи за анализ допринасят за богатата интерпретация на получените резултати и формулирането на конкретни изводи и препоръки. Сериозната подготовка на докторанта личи и от използваните статистически методи, някои от които са: описателна статистика, честотен анализ; тест на Ман-Уитни; тест на Уилкоксон; дисперсионен анализ; Т-тест; регресионен анализ и др.

В трета глава са представени редица резултати, взаимовръзки и анализи на резултатите от емпиричното изследване, както и адекватни изводи от цялостното проучване на проблема. Като оригинално решение мога да посоча решението на автора да адаптира методиката State Trait Resilience Inventory за лица над 18 години, като е представен анализ на надеждността, айтем анализ, факторен анализ и корелационен анализ на тестовата методика.

Предложените многобройни връзки и анализи дават една обобщена картина, в която може да се проследят специфичните конструкти, имащи отношение към формирането на устойчивостта на обучаемите курсанти и студенти във военното училище, наред с факторите на дейността, които оказват влияние върху оценките за средата. Докторантът заключава, че в „резултат на военното обучение резилиансът като способност за саморегулация се развива и нараства. Полученият резултат може да се обясни с проведените лидерски обучения и практики.“

Предимствата и научните постижения на дисертацията могат да се обобщят в няколко основни насоки. На основата на теорията за развитието на резилианса като личностна характеристика и позитивен развитиен процес, докторантът предлага обобщен и обширен модел за изследване на индивидуалния резилианс при обучаемите курсанти във ВВУ като извежда и водещи фактори от характеристиките на личността и на средата, влияещи върху степента на устойчивостта на обучаемите. Направен е сполучлив опит да се подсказе ефективна формула за справяне със стреса, свързан с противоречивия адаптационния процес към военно-учебната среда и постепенното изграждане на действена устойчивост у курсантите.

С приложна насоченост са резултатите от анализите, чиито данни спомогнаха за пълното потвърждаване на първите две хипотези и за частичното потвърждаване на допусканията в третата хипотеза. Наред с това е адаптирана и валидирана за български културна условия нова методика за измерване нивото на индивидуалния резилианс при лица над 18 години. Разкрити са факторите и техните взаимовръзки, които влияят върху изграждането на индивидуалната устойчивост в условията на военната среда и обучение. Посочени са значимите личностни особености и характеристики на средата, които имат принос при развитието на високо резилиантната личност.

Посочените научни и научноприложни приноси са безспорни и актуални, и са лично дело на докторанта.

2. Критични бележки.

Нямам сериозни бележки по научната продукция, които да са от критично значение.

Позволявам си да направя някои препоръки, като те в никакъв случай не намаляват общата много добра оценка на дисертационния труд, а именно, докторантът да разшири и продължи изследователската си работа, както и да следи за практическата реализация на предложените препоръки. Препоръчвам на автора увеличаване на публикационната си активност, включително на чужди езици и в чужди издания.

3. Заключение.

Според личното ми мнение, дисертационния труд в теоретично, изследователско и практико-приложно отношение съответства на критериите за получаване на образователната и научната степен „доктор“.

4. Оценка на дисертационния труд.

Споделените позитивни оценки оформят крайната ми позиция относно предложения дисертационен труд. Разработката се отличава с актуалност и навременност на разглежданите теми и проблеми, които отговарят на конкретни социално-практически нужди и дава насоки за целенасочена работа на специалистите в Българската армия. Това ми дава основание категорично да заявя своето съгласие за присъждане на образователно-квалификационната степен „доктор” на капитан Росица Младенова Недева.

Дата 26.08.2019 г.

Член на журито:

Полк. доц. д-р Невена Атанасова-Кръстева